

DE OPSTANDIGEN

I.

IK BEGRIJP MIJN TIJD NIET MEER EN NOG minder de menschen," schreef eenigen tijd geleden Mr. van Rossem in de Haagsche Post. En deze verzuchting werd geslaakt naar aanleiding van hetgeen de schrijver op zijn reizen meemaakte ten opzichte van de moderne vrouw en het moderne meisje. Wat hij daarover mededeelt is dan ook bijna ongelooflijk.

Aan een Amerikaansch meisje, dat met haar moeder naar Europa reisde, werd gevraagd, hoe ze zoo'n reisje naar „de oude wereld" wel vond. Daarop antwoordde de naar de laatste mode gekleede en opgemaakte jonge reizigster zonder omwegen: „Zoo'n reisje noem ik een strop. Op het oogenblik zijn mijn vriendinnen in New York den heelen dag dronken en ze spelen tot midden in den nacht kaart. Wat moet ik in Europa uitvoeren?" Haar moeder sprak later den vrager aan en zeide: „Begrijpt u nu, waarom ik mijn dochter met geweld uit een dergelijke sfeer heb losgemaakt en ze naar Europa meeneem?" — Meer dergelijke staaltjes vertelt Mr. van Rossem en daarbij zijn er, die misschien nog ergerlijker zijn dan dit eene. En onwillekeurig vragen we onszelf af: Is dan het moderne, jonge, vrouwelijke geslacht van onzen tijd zóó diep gezonken?

Laten we, om deze vraag te beantwoorden, eens een boek ter hand nemen van onzen tijd, een werk, dat grooten opgang heeft gemaakt, herdruk op herdruk beleefde en thans als tooneelstuk wordt opgevoerd. Het is getiteld „De Opstandigen" en werd geschreven door Jo van Ammers-Küller.

De schrijfster teekent ons in drie op elkaar volgende fazen *de vrouw*.

De vrouw in 1840, de vrouw in 1872, de vrouw in 1923. In verband met onze vraag moeten we onze aandacht allereerst bepalen bij het laatste deel van het boek, de vrouw in 1923.

Wat een ellendige omgeving is het, waarin de schrijfster ons verplaatst!

In het gezin van Steven Coornvelt wonen de vader en de moeder nog wel in hetzelfde huis, maar toch zijn ze oneindig ver van elkander verwijderd.

„Waarom zou je niet van je leven genieten wat je kunt, er uit halen wat je kunt . . . dat is het devies van het jonge geslacht en ik ben gaan begrijpen, dat het de eenige ware levenswijsheid is. De menschen van onzen tijd weten tenminste te leven . . ." zoo getuigt de man en vader tegenover een oude tante, die in haar veertigjarige doktersloopbaan met haast alle menschelijke problemen heeft kennis gemaakt.

En even later, in hetzelfde gesprek, flapt de ruim veertigjarige man er uit: „ . . . nu heb is opeens een kostelijk besef, dat ik eigenlijk nog jong ben en sterk en nog precies evenveel genot uit het leven kan halen als de jonge menschen om ons heen. . . En wil halen . . . ieder mensch heeft recht om z'n leven te richten naar z'n eigen wil."

En hoe vader Steven Coornvelt z'n genot haalt en z'n recht gebruikt om het leven in te richten naar z'n eigen wil, wordt ook door de schrijfster aangestipt. We zwijgen echter daarover. Doel van de korte aanhalingen was alleen maar, even den vader te typeeren van de kinderen uit het gezin in 1923.

En Steven Coornvelts vrouw? Zij spreekt zich ook uit tegenover de oude, gestudeerde tante, die haar laatste levensdagen bij haar neef en nicht slijt.

☒ Zij biecht o. a. op: „Ik word oud. Vroeger presideerde ik twee vergaderingen op één dag en schreef 's avonds nog een paar artikelen; nu ben ik doodaf als ik enkele uren in de Kamer heb zitten luisteren naar debatten over het ontslag van gehuwde ambtenaressen. Ik word oud en heb afgedaan en voel, dat ik niets meer van het leven te wachten heb." Waarop de doktorale tante verontwaardigd uitroept: „Oud! En niets meer van het leven te wachten? Jij, een vrouw van goed, nu ja . . ., bijna achter in de veertig, die nog in de kracht, in den mooisten, rijksten tijd van 'r leven is? Die zooveel interessants beleefd en het zóóver in de wereld gebracht heeft . . .!"

Lezer, ik moest even dezen vader en deze moeder voor u laten leven, om u daardoor een beter beeld te kunnen geven van de kinderen, zes in getal; van de kinderen, zooals Jo van Ammers-Küller ze beschrijft, als zijnde kinderen van *onzen* tijd. Daarover echter een volgende maal.

J. H. V. R.

AARDEWERK

ONDER AARDEWERK VERSTAAT MEN DE voorwerpen, die gemaakt worden uit klei, welke zich, vermengd met water, tot een deegachtige massa laat kneden, en verder haar hardheid verkrijgt door branden en haar dichtheid door glazuur.

Het vormen van de klei kan op verschillende manieren geschieden, n.l. door de draaischijf en door middel van gietvormen, dat zijn gipsen vormen, die gemodelleerd zijn naar teekeningen. Het eerste noemt men handgedraaid, het laatste gegoten aardewerk.

De alleroudste volkeren maakten reeds gebruik van klei als middel om zich allerlei aardewerk te vervaardigen, wat al heel spoedig ook met verschillende ornamenten werd versierd.

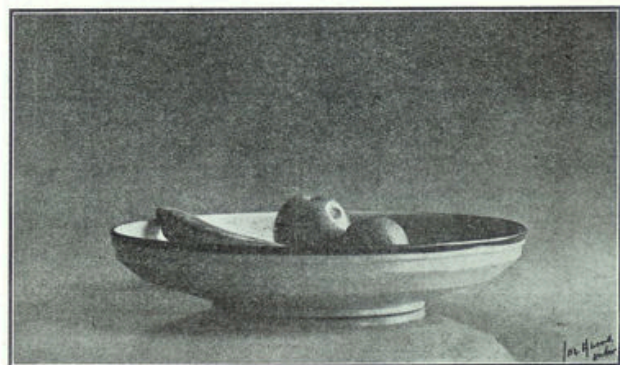
Bij opgravingen zijn dan ook tal van voorwerpen uit de vroegste tijden te voorschijn gekomen.

De oude Chineezzen, Egyptenaren en Grieken glazuurden reeds hun aardewerk en waren ook al bekend met de draaischijf. In Europa brachten de Grieken de aardewerkkunst tot ongeëvenaarden bloei.

Evenwel hebben de volksverhuizingen deze industrie in Europa totaal te gronde gericht.

De overheersching van de Mooren in Spanje heeft voor 't eerst de aandacht er weer op gevestigd. Zij waren het, die deze kunst via Majorca en Sicilië naar Italië brachten, van waaruit de wederopbloei weer begon, samenvallende met de komst der Italiaansche Renaissance.

In Nederland dateeren de bekende Jacoba-kannetjes

DE OPSTANDIGEN

II.

"KINDEREN MET KARAKTER," PLACHT DE oude tante de telgen van Dr. Steven Coornvelt en zijn vrouw te noemen. Zeer zelfstandige en zelfbewuste jonge menschen waren het, die zich op hun twaalfde jaar al interesseerden voor de vraagstukken van den dag en precies wisten, wat zij wilden worden in de groote maatschappij, waarvoor zij een felle belangstelling koesterden. Zij hadden voor hun ouders een kameraadschappelijke genegenheid, die in een heftige, koppige oppositie omsloeg, zoodra de meeningen of de wenschen botsten.

Natuurlijk werd het optreden dier veelbelovende jeugd erger naarmate ze ouder werd. En nu komt de oude tante, Dr. Wijsman, om haar laatste levensdagen in dit gezin te slijten. Het huis, waar de familie Coornvelt woont, kent ze op haar duimpje. Ze heeft er gewoond, een halve eeuw geleden. Ze verlangt er naar terug na zoovele jaren een groot ziekenhuis onder haar leiding te hebben gehad. Gelachen heeft ze toen haar oude vriend, Professor Spitman bij haar vertrek uit het ziekenhuis opmerkte: „Ik ben benieuwd, hoe het u bevallen zal, het jonge geslacht van tegenwoordig” en met overtuiging heeft ze geantwoord: „Ik heb immers altijd met de jonge menschen meegeleefd, ik heb altijd aan de kant van de jeugd gestaan en meegevochten tegen de sleur en het conservatisme van de ouden.” Heel fijntjes was de opmerking van den professor toen geweest: „Ik weet niet of u over de hedendaagsche jongelui wel zoo heel tevreden zult zijn... U weet niet wat een wonderlijke en verdwaasde kermis tegenwoordig het leven is.”

De oude tante treedt het huis binnen, richt haar schreden naar de deur van de groote voorkamer. „U mag hier wel binnen gaan,” merkt een nichtje lachend op, „maar ik vrees, dat het een erge bende is. We hebben juist een fuif... de jongens hebben alle stoelen op elkaar gestapeld en ruimte gemaakt om te dansen.”

En een bende is het er. In een haar zoo bekende, ouderwetsche stoel „zit een schaamteloos kind, dat haar lichtgekousde beenen tot de knieën laat zien.”

Dokter Wijsman had herhaaldelijk gelezen van de nieuwe en onzedelijke manier van dansen, die de laatste jaren in de mode was gekomen, doch... „dit langzaam bewegen van een viertal paren, die elk elkaar vasthielden of ze van plan waren zich samen te gaan verdrinken en daarbij langzame, schuivende passen heen en weer maakten, dat kon toch onmogelijk „dansens” zijn.”

En nu komt tante Wijsman langzamerhand op de hoogte van de wijze, waarop haar achternichten en -neven het leven opvatten.

Puck, de oudste dochter, heeft een prachtbetrekking in Den Haag. Ze is weer in het ouderlijk huis teruggekeerd, wat tante zeer verwondert. Doch Puck merkt op: „Als er hier een ouderwetsche discipline van zoo laat eten en zoo laat naar bed was, zou ik er natuurlijk niet over denken, maar je bent hier gelukkig volkomen vrij om je leven precies in te richten, zooals je wilt.”

En als oudtante dan na heel wat moderne opvattingen aangehoord te hebben, zegt: „Jullie meisjes van tegenwoordig hebt inderdaad de wereld voor je open,” dan merkt het drie en twintig jarige meisje moedeloos op: „de heele wereld... en wat heb je dan nòg?”

Kitty, een knap meisje met een donkeren jongens-krulbol,

vertelt, dat ze genoeg heeft van het scheikunde-studeeren en beu is van al de onnoodige energieverspilling.

„Er is maar één ding, waar ik van hou, waar ik me echt boven al het andere voor interesseer,” roept ze uit, „dat is mijn lichaam, waarvan ik weet, dat het zeldzaam mooi, dat het lenig en bevallig is. En waar ik dat mooie lichaam nu eenmaal heb — en het mijn eenige gave is, wil ik dat gebruiken, wil ik het oefenen en volmaken... maar m'n oude heer verkiest dat standpunt volstrekt niet te aanvaarden.”

Artistiek dansen! Daaraan wil ze zich gaan wijden.

Maar haar vader noemt het krankzinnige plannen, dat ze aan zoo'n soort van naaktdansen wil gaan doen, onder de vlag van verheven kunst.

Kitty tracht tante te overtuigen van haar goed recht, rekest op den steun van de oude dame en als tante dan zegt, dat ze zeker zal pleiten bij haar vader, mits Kitty haar kan overtuigen, dat hetgeen ze wil, werkelijk zedelijk en verheven is, dan roept het kind op een kwijnend geërgerden toon uit: „Zedelijk en verheven... wat een hopeloos ouderwetsche begrippen!”

Wenscht ge ook nog beschrijvingen van de vier andere kinderen? Van hun intieme vrienden en vriendinnen? Best, maar van mij krijgt ge ze niet, ik heb genoeg van het jonge geslacht in 1923, zooals de schrijfster van „de Opstandigen” die voor ons uitbeeldt. Ik noem het een ellendig milieu, waarin de schrijfster ons voert. Zij teekent ons de vrouw in haar volle vrijheid en meer dan dit.

't Is een wanhopige wereld, waarin eigenlijk gezegd geen enkele lichtstraal binnendringt.

En nu de vraag: Is onze hedendaagsche jeugd werkelijk zoo? Of hebben we hier met een zuivere fantasie van Jo van Ammers-Küller te doen? Het antwoord luidt: *Werkelijkheid* geeft de schrijfster, maar *eenzijdige* werkelijkheid. Zeker, zóó zijn er gezinnen, misschien heel veel gezinnen; zóó is de jeugd tegenwoordig voor een deel. 't Is onbegrijpelijk, dat er zóó geleefd wordt; dat de jeugd zich zóó openbaart. Verwonderen behoeft het echter den Christen niet. Wat afvalt van den hoogen God moet vallen. Waar aan den Bijbel geen plaats meer wordt toegekend; waar men het geheele Godswezen als een verouderd begrip beschouwt; waar de ouders op zulk een wijze voorgaan, daar *moet* de jeugd uit zulk een omgeving wel al het reine, kinderlijke verliezen, en aanspraak maken op een vrijheid, die ze misbruikt; daar *moet* wel een zucht ontstaan, om zich uit te leven.

De meesten van ons zullen dergelijke toestanden niet van nabij kennen, en dat is gelukkig. Gode zij dank, er zijn nog andere gezinnen in onze dagen; er is nog een jeugd, die op gansch andere wijze het volle leven tegemoet gaat, die nog rekening houdt met het Goddelijk gebod: Eert uw vader en uw moeder.

Of er dan voor de ouders, voor de kinderen uit die gezinnen geen moeilijkheden bestaan? Voorzeker, ontzaglijke problemen, levenskwesties. En vooral de Christelijke ouders in onze dagen hebben een geweldige roeping om voor de aan hun zorg toevertrouwde kinderen het beste te zoeken. Maar ze hebben dit groote voorrecht, dat ze op de vraag: Waar dan heen? kunnen antwoorden: Tot U alleen! Aan de Bron kunnen ze zich voortdurend versterken en nieuwe kracht en wijsheid opdoen.

Men heeft opgemerkt, dat de beschrijving, die de schrijfster van de hedendaagsche, moderne jeugd geeft, overdreven is. Van harte hoop ik, dat het zoo is. O, wat dragen die ouders een groote verantwoorde-

lijkheid! Ge zoudt zoo zeggen, dat ze het met leede oogen aanzien, als hun kinderen er zoo op los leven. Helaas, is dat lang niet bij allen het geval. Wat zegt ge bijv. van het volgende.

In een onzer groote steden worden door de leerlingen van hoogere onderwijsinrichtingen dikwijls feesten georganiseerd, natuurlijk eindigende met bals en soupers. Door de directeuren en rectoren van die scholen werd aan het gemeentebestuur gevraagd om te verordenen, dat die feesten twaalf uur moesten zijn afgelopen, welke verordening werd gegeven. Natuurlijk werd er door de leerlingen heftig geprotesteerd. En inplaats, dat de ouders als één man achter de overheid en de leeraren gingen staan tegen de „opstandigen,” werd door een aantal ouders een verzoekschrift ingediend om die dwaze bepaling in te trekken. Men moest de jeugd haar pretjes niet ontnemen. En als men nu hoort, hoe het dikwijls op die nachtpartijen van kinderen toegaat, dan staat men verbaasd over... zulke ouders. Is het wonder, dat er zoo'n verwording onder de jeugd merkbaar is? Aan wie de schuld?

J. H. V. R.

BENITO MUSSOLINI

VIER JAAR GELEDEN, EEN MAAND NA den fascistien-opmarsch naar Rome, zag ik hem, Mussolini, den dictator, den stichter van het Nieuw-Italië.

Doelloos wandelde ik dien morgen in Rome rond, overtuigd, dat ik toch overal, in schier iedere straat, op bijna elk plein iets zou zien, dat herinnerde aan het grootsche verleden der stad: een monumentaal gebouw, een imponeerend beeld, een rijk versierde kerk. Plotseling, voor het Grand Hotel, stond ik stil. Of

liever gezegd: ik werd gedwongen, om stil te staan. Of nóg liever gezegd: ik gehoorzaamde aan een innerlijken dwang, om te blijven, waar ik was; om te zien.

Toen zag ik hem.

Met vluggen, veerkrachtigen tred kwam hij door de hal naar buiten. Even knikte zijn hoofd, dankend voor den eerbiedigen groet, dien de hotel-bestuurder en enkele gasten hem brachten. En eigenlijk vóór ik het wist, was de auto, waarin hij plaats genomen had, reeds den hoek om, verdwenen.

Maar onuitwischbaar staat sindsdien in mijn geheugen gegrift het beeld van dezen man met het bleeke gezicht. 'k Zie, hoe hij de lippen van zijn breeden mond open-geperst houdt. 'k Voel, hoe even, een ondeelbaar oogenblik, de scherpe blik van de vurige oogen op mij rust.

'k Weet, dat ik dien morgen een man heb gezien.

En toch... kan ik geen bewondering hebben voor den mensch Mussolini.

Een man is hij, ja. Een man met een gespierden arm, met een gepantserde vuist. Een man die onder alle omstandigheden zijn zenuwen in bedwang weet te houden, die snel denkt, die vlug handelt. Wanneer hij negentien eeuwen vroeger had geleefd, zou hij, verafgoud door de Romeinsche legioenen, een soldatenkeizer zijn geworden. Want hij weet het woord te vinden, dat de menigte pakt, ze in geestdrift brengt. Zijn gebaar, zijn oogopslag kenschetst hem als heerscher. Wanneer hij beveelt, móet zijn trouwe volgeling hem gehoorzamen... Ave Caesar!

Maar den mensch Mussolini zou ik toch anders wenschen dan hij is.

Even moet ik in 't kort zijn levensgeschiedenis neerschrijven.

De jonge Benito, zoon van een eenvoudigen Italiaanschen dorpssmid, heeft reeds vroeg eerzuchtige gedachten, droomen van macht. Smid worden zooals zijn vader? Neen! Geen ambachtsman, geen vakmensch! Anders alles liever, alleen dat niet. Op zijn minst wil hij secretaris worden op 't gemeentehuis, een héér onder de boeren.

Hij wordt geen secretaris, maar... onderwijzer. Doch dit eerzame ambt schenkt hem geen bevrediging. Hij laat zich meeslepen door socialistische agitatie; wordt één der aanvoeders, één der leiders. Spoedig is hij meer radicaal dan iemand anders en slingert cynisch-wreed dit woord de wereld in: „Vermoord te worden is nu eenmaal het risico der regeerenden!”

Deze man, Mussolini, voelde zich alzoo in die dagen, toen hij dit woord sprak, ééns-geestes met Koningsmoordenaars!...

De Wereld-Oorlog, die zoovele volkeren ten onder bracht, bracht Benito Mussolini boven. Deze man, die — men zegt, dat het historisch is — eenmaal op het punt stond, zichzelf te dooden, en zoo van alles beroofd was, dat hij van een aalmoes leefde en zijn nachten doorbracht onder een brug — déze man woont nu in het Chigi-paleis, is de ongekroonde koning van Italië, is de afgod van twintig, dertig millioen slaafsche volgelingen.

Ik weet het: Mussolini beschikt over een buitenge-

☒ „Ja, maar,” hoor ik, „voor kinderen!” ☒
 Meent ge, dat het kinderhart minder gevoelig is dan het hart van een groot mensch?

Een ander: „Dwaasheid is het; allemaal onzin! Fantasten: de man, die het plan opperde, en de man, die zijn lieve geld er aan gaf! Droomers en idioten, die de kerk er aan wagen.” — En de man windt zich op, en 'k moet een heel relaas aanhooren van havelooze boefjes uit de sloppen en stegen — want die zijn er in Edinburg ook — die met messen snijden in de banken en de mooi glimmende koperen schuifjes der bankdeurtjes moeren, om ze voor snoepcenten te verkoopen. En ze beduimelen de boeken, en scheuren er stiekum de plaatjes uit. — Ze spuwen op den vloer, en voetballen met de mat, en spelen krijgertje in de banken, enfin, een heele reeks van treurige en schandelijke dingen.

Met uw welmeenen, ik geloof er *niets* van. U vergeet, dat het kinderhoekje is in de St. Nicolaaskerk te Edinburg. En dat Edinburg een stad in Schotland is, en niet in Holland. Ik wil aannemen, dat er in ons lieve vaderland ergens, wat jongens leven, die zòd zouden kunnen en durven handelen, als m'n pessimistische vriend van daareven verwachtte.... Vreemdelingen, die ons land bezoeken, klagen nog al over het meer dan onhebbelijk optreden van onze straatjeugd, die een paar droppels te veel Geuzen- en zeeschuimersbloed in de aderen schijnt te hebben... Maar Schotland is Holland niet. En voorzoover mijn ervaringen op reis reiken, meen ik te mogen opmerken, dat in andere landen de jeugd zich buitenshuis ordelijker gedraagt dan bij ons te lande. De baldadigheid, de ruwheid, de straatschenderij, het onbeschofte optreden tegenover vreemdeling of hulpeloze is er, meen ik, lang niet zoo groot als hier....

En... de Schotten weten ook nog wel hun weetje. Ze kennen hun pappenheimers, en zullen er heusch hun mooie, oude kerk niet aan wagen.

Ik heb hoop, dat het met het „kinderhoekje” wel gaan zal.

En, als ik organist was van de St. Nicolaaskerk te Edinburg, wel, dan zou ik met het grootste genoegen eens voor een heele schaar van kleinen op m'n orgel wat mooie kinderliederen spelen. Ja zeker, ook psalmen. Maar toch óók wat Christelijke liederen, toch óók wat van die mooie kinderverzen.... Heel zachtjes zou ik het doen, en zoo mooi als ik kon. Ik zou m'n kleine luisteraars willen laten hooren, dat er nog andere klanken zijn, dan gramafoonmuziek en straatorgelgedrijs.

En — als er dan een den moed nam en meezingen ging, en die fijne kinderstem omhoog sprong als een heldere fonteinstraal!....

Hoe ver.... hoe ver is dat alles van ons af!
 Al zoo iets in Holland eens kon!

K. T. B.

☒ „BEDROEFD, MAAR ALTIJD
 BLIJDE” ☒

Zonnekinderen mogen niet treuren;
 Als treuren komt, hun harten scheuren.
 ... Geen treuren kan er naar Boven beuren.
 Zonnekinderen in stralenden schijn....
 Vader, o leer me, er één van te zijn!

DE OPSTANDIGEN ☒

(Slot.)

HET IS NIET DE GEWONE GANG VAN zaken om bij de beoordeeling van een boek met het slot te beginnen, en als regel zou het ook niet aan te bevelen zijn. Maar „De Opstandigen” is een bijzonder geestes-product, waaraan juist het derde deel ons bepaalt bij een brandend vraagstuk van onzen tijd. De jeugd, de vrouwelijke jeugd van onze eeuw vooral, ze is een onderwerp, waarmede een ieder in aanraking komt. Ik voor mij geloof wel, dat Jo van Ammers-Küller de verschillende typen uit het derde deel van haar boek te sterk heeft geteekend. Er zit iets geforceerd in haar beschrijvingen; trouwens dat gevoelt men door den ganschen roman heen. Maar dat de toestand van de moderne jeugd heel droevig is, kan niet ontkend worden.

Doch laten we nu het werk in zijn geheel eens nader beschouwen. Het is een roman in drie deelen, waarvan elk boek het geslacht Coornvelt als middelpunt neemt, maar dan in drie tijdperken. Het verhaal is boeiend geschreven, het pakt u dadelijk, en de beschrijvingen zijn herhaaldelijk van groote letterkundige waarde, terwijl vooral in het eerste deel de humor u tegentintelt.

Daar zit in het jaar 1840 het gezin van Lodewijk Coornvelt bijeen, te weten moeder Anna, de vier dochters, de oude nicht Pietje en een jong ouderloos nichtje, dat juist uit Parijs aangekomen is, en bij haar oom en tante onderdak heeft gevonden. Het is avond, en de stilte in het ouderwetsche vertrek is zóo intens, dat men de naalden door het keper hoort piepen. De klok slaat zeven uur en op dat oogenblik wordt boven in het huis een deur geopend en weer gesloten. Een plotseling nerveuze verwachting maakt zich van de wachtende vrouwen meester. In de gang komen langzame en zware voetstappen nader, de kamerdeur gaat open en op dat moment staan de dochters gelijktijdig op en zeggen met een kleine neiging: „Goeden avond, vader,” waarop een sonore stem antwoordt: „Goeden avond, vrouw en kinderen.” Het nieuwe nichtje wordt door moeder Anna aan den heer des huizes voorgesteld en als een profetisch vermaan schalt ooms sonore stem haar in de ooren: „Welkom in dit huis! Dat het u tot een veilige en gelukkige woonplaats moge zijn, mijn dochter. Dat de Heer er u leiden moge in eerbaarheid en deugd!”

„Amen!” lispelt nicht Pietje, en dan knarst en schrikt een verward tumult van krakende, schurende stoelveeren: oom Coornvelt heeft zich in de voltaire gezet.

Nu volgt een ondervraging van elk der aanwezige kinderen, wat men dien dag heeft uitgevoerd. Alleen dochter Koosje komt niet aan de beurt. Zij onderging de straf, om acht dagen lang in haars vaders tegenwoordigheid te moeten zwijgen, omdat zij den vorigen Zondag, inplaats van naar de avondkerk, heimelijk naar een „oefening” van Afgescheidenen was gegaan.

De lust bekruipt me om u verder te vertellen van hetgeen er dienzelfden avond en de daarop volgende dagen onder Lodewijk Coornvelts dak voorviel, doch ik moet me beperken.

Lezer, gevoelt ge het groote verschil tusschen de atmosfeer, die er heerschte in het gezin van den patriarchalen vader Coornvelt in 1840 en dat van den loszinnigen Dr. Steven Coornvelt in 1923? Natuurlijk, dat spreekt als vanzelf. Het onderscheid tusschen dag en nacht, licht en duisternis kan haast niet grooter zijn.

De kinderen van 1840 zijn opgevoed in een slaafsche onderdanigheid, waardoor van een innige verhouding tusschen vader en kind geen sprake meer is, wat zeer af te keuren valt; de jongelingen en jongedochters van 1923 zijn veranderd in *opstandigen*, die zich op gelijke lijn, zelfs boven hun ouders stellen, wat zeker nog meer af te keuren is.

In een opeenvolging van gebeurtenissen laat de schrijfster ons zien, hoe langzamerhand het verzet bij de kinderen groeit, hoe de vrouw worstelt om zich vrij te maken. De conflicten tusschen ouders en kinderen zijn niet van de lucht. Trapsgewijze gaat het achteruit (sommigen zullen misschien zeggen vooruit), maar ook soms met groote, heel groote sprongen, en dat vindt zijn oorzaak hierin, dat de schrijfster drie hoofdtijdperken heeft gekozen.

Een der laatste hoofdstukken van het boek is getiteld: Het deficit, en dat is wel een van de droevigste gedeelten. Weet ge, waarmede dit hoofdstuk eindigt? Met deze gedachte van de oude tante Wijsman, doctor in de geneeskunde, iemand, die zowat van alles in haar lang leven had meegemaakt: vroeger was de huiskamer het *verzamelpunt* van het gezin... nu is ze het *uitgangspunt* geworden.

En het laatste hoofdstuk geeft de schrijfster onder den misschien wel wat afgezaagden, doch hier echt op zijn plaats staanden titel: Het oude lied. Daarin komt de echte, trouwe, ouderwetsche liefde tot haar recht; die liefde, welke bij zoo velen zoek is in onze dagen; welke in zoovele huwelijken niet te vinden is, waarom het fundament voor een gelukkige verbintenis ontbreekt.

Weet ge wat het sterke, onafhankelijke, vrijgevochten meisje tegenover haar verloofde getuigt?

„Dat het niet zóó erg is met onze problemen als zij heeft gevreesd... dat de vrouwen in haar diepste hart niet zóó anders dan vroeger zijn.” Wij hopen het van ganscher harte, dat deze laatste regels van het geheele boek waarheid, pure waarheid bevatten en dat die dan door daden bewezen wordt.

Thans nog de vraag: Is de „Opstandigen” een boek voor het Christelijk gezin? Daarop zou ik noch ja, noch neen willen antwoorden. Voor sommige personen kan de lezing van een dergelijk werk een gunstige uitwerking hebben. Er is zooveel uit te leeren. Maar in betrekking tot anderen zou ik weer zeggen: geeft ze liever wat anders te lezen.

Ik heb ook bepaalde bedenkingen tegen deze, in zoo korten tijd beroemd geworden pennevrucht. In de eerste plaats vind ik ze, zooals reeds eerder gezegd, eenzijdig. Zou bijv. het gezin van een beslist geloovige op dezelfde leest zijn geschoeid als dat van Lodewijk Coornvelt in 1840? Voorzeker zal het ook daar in 1840 geheel anders zijn toegegaan dan thans in onze Christelijke kringen, maar toch niet zoo als in den huize Coornvelts. Is het billijk, om, als men een zekeren tijd wil beschrijven, alleen van één richting de menschen te teekenen? Ten tweede stelt de schrijfster bijna alles, wat iets met godsdienst te maken heeft, in een bespottelijk daglicht. Ze neemt er, om het eens plat uit te drukken, echt een loopje mee, en wat even erg is, ze laat ook doorschemeren, dat ze niet zoo heel goed met den Bijbel op de hoogte is, en zich daardoor wel eens vergist.

Daar hebt ge bijvoorbeeld dien Ds. Coornvelt in deel I. De geheele figuur is niet meer dan een karikatuur. 't Is eigenlijk alles verkeerdt wat er aan den man te vinden is, en tenslotte blijkt, dat het een bepaald slecht mensch is.

☒ Bepaalde vlekken in het boek noem ik de vloeken,

die hier en daar de gesprekken ontsieren. Zulke vlekken kunnen vooral door het Christelijk publiek niet vergeven worden.

Anderzijds zijn er ook gedeelten in het boek, die men juweeltjes zou kunnen noemen van fijne karakteruitbeelding. Met enkele zinnen weet de schrijfster soms zulke diepgevoelde teekeningen te geven. Lees bijvoorbeeld de eerste regels van bladz. 38 eens, welke ons een getrouw schilderij geven van Marie Elizabeths ouderlijk huis. Spreekt daaruit niet het groote talent van deze begaafde schrijfster?

Veel zou ik nog kunnen vertellen van de worsteling der opstandigen om tot de vrijheid te geraken; van die worsteling, die niet meer gekeerd kon worden, omdat ze haar oorsprong vond in toestanden, die spotten met alle recht en billijkheid. Maar de strijd ontwikkelde zich in een verkeerde richting; de vrijheid, die nagejaagd werd, is de *ware* vrijheid niet.

Ds. Straatsma heeft het wel juist gezien, toen hij na lezing van „De Opstandigen” opmerkte: Ik heb heel sterk gevoeld: in deze worsteling voor een noodzakelijke, rechtvaardige zaak ontbreekt één ding: de heilgende kracht van Jezus Christus, en daarom is ze zoo droevig verlopen.

J. H. V. R.

UIT DE EERSTE HAND

DE HEER J. C. WIRTZ CZN. HEEFT DE geschiedenis geschreven van den schoolstrijd in ons land. Zijn werk heeft het licht gezien onder den titel: „Bijdrage tot de geschiedenis van den schoolstrijd.”

Het is uitgegeven door de N. V. H. J. Spruijt's Uitgevers-maatschappij te Amsterdam.

De belangstellende aandacht is het alleszins waardig, allereerst wel, dewijl die geschiedenis zelve zoo buitengewoon merkwaardig is, en in de tweede plaats, dewijl de schrijver in dien strijd voor de vrije school zulk een belangrijk aandeel genomen heeft en dus zijn historische beschrijving niet maar aan de mededeelingen van anderen ontleend is, doch telkens kan geven, wat hij als medestrijder zelf heeft beleefd en bijgewoond.

En voorts wordt de waarde van zijn „Bijdrage” niet weinig verhoogd door den vlotten, onderhoudenden stijl, den boeienden verhaaltrant en de zeer aanschouwelijke voorstelling van de feiten en ontmoetingen. De belichting er van is bijzonder helder; wat den lezer voor de oogen gesteld wordt, is scherp geteekend en kleurrijk. Het tintelt van leven en houdt hiermede de belangstellende opmerkzaamheid vast. Het gelukt den schrijver herhaaldelijk, den lezer vrijwel oog- en oorgetuige te maken van wat hij als zoodanig mededeelen kan. Het is daaruit te verklaren, dat in hem de aandoeeningen en gemoedsbewegingen, die in hem bij het beleven der werkelijkheid opkwamen, niet in het minst schijnen verdoofd of ingesluimerd te zijn. Het leeft alles weer voor hem, en daardoor kan hij het ook weer voor anderen doen leven.

Nu is de historie van den schoolstrijd op onze vaderlandsche erve zeer zeker een zeer dankbaar onderwerp. Toen de worsteling van de zijde der verongelijken en verdrukten werd aangevangen, was het alsof de tastbare hopeloosheid van die worsteling de amechtigen alras van alle verdere pogingen moest doen afzien en in machteloze berusting zou moeten doen wegzinken. En die verhouding bleef een halve eeuw bestendig. Ja, de onderwerping der verdrukte minderheid leek op